

Türkiye-Libya Deniz Yetki Sınırı Anlaşması ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Pozisyonu

Batuhan ŞEN
TASAM Stajyeri

Özet

Yüzlerce yıldan beri devletlerin hüküm kurmak istedikleri Doğu Akdeniz, günümüzde de uluslararası krizlere sahne olmakta. Enerji kaynaklarının araştırılması ve kullanılmasıyla alâkalı yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle devletler arasında gergin bir mücadele başlamıştır. Sayıca fazla siyasî aktör içeren bu kriz ortamında dengeleri değiştirebilecek pek çok faktör vardır. Türkiye ve Libya arasındaki yetki sınırlandırma mutabakatı da bunlardan birisidir. Makale kapsamında bu mutabakatın bölgede yol açacağı yeni siyasî ortam ve anlaşmanın ardından Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki siyasî duruşu ve izleyeceği olası politikalar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Libya, Yetki sınırlandırma anlaşması, Doğu Akdeniz, Enerji Kaynakları, Münhasır Ekonomik Bölge

Abstract

The Eastern Mediterranean, where states have wanted to rule for hundreds of years, is still the scene of international crises today. A tense struggle has begun between States due to disagreements regarding the exploration and use of energy resources. In this crisis environment involving a large number of political actors, there are many factors that can change the balances. Maritime Boundry Treaty between Turkey and Libya is one of them. This article will assess the new political circumstances in the region after the Turkey-Libya Treaty and it will examine the stance and policies of Turkey.

Keywords: Turkey, Libya, Maritime Boundry Treaty, Eastern Mediterranean, Energy Resources, Exclusive Economic Zone

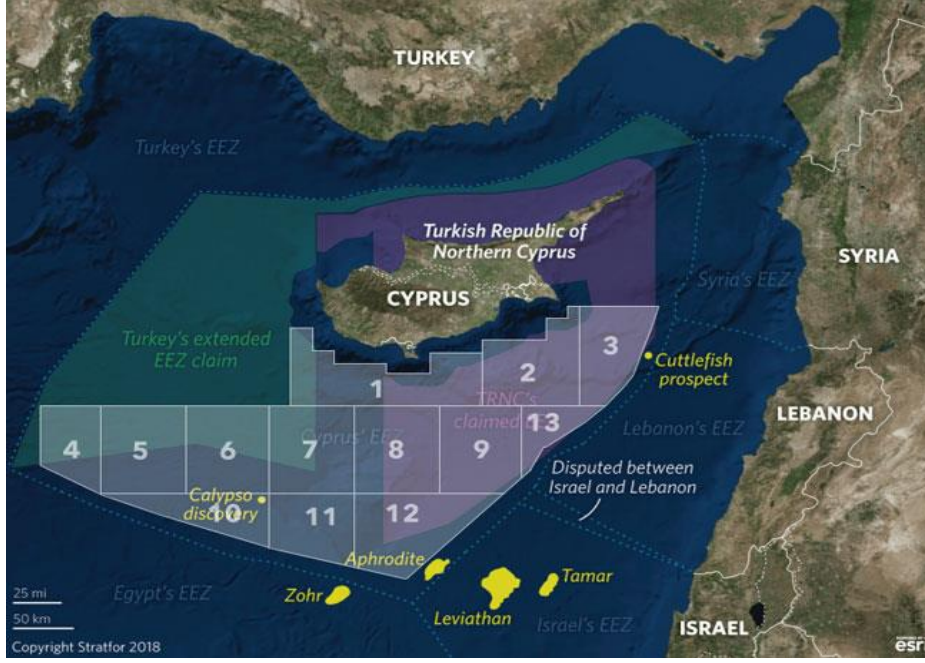
Giriş

Doğu Akdeniz’de bulunan doğal kaynakların keşfi ve kullanımı için yaşanan devletler arası mücadele, 27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ve Libya arasında imzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırması Anlaşması hususundaki muhtıra ile yeni bir sürece girmiştir. Bölgede donanmasını etkili şekilde kullanan ve hak ilan ettiği bölgelerde askerî güç bulundurarak varlığını sürdüren Türkiye, gambot diplomasisini destekleyecek legal bir dayanak elde etmiştir. Bölgede kıyası olan devletlerin Türkiye’ye oranla çok daha uzun süre önce Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlandırma anlaşmaları yapmış olmaları bölgede hak iddia etmelerine sebep olmuştur. Özellikle de Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır arasında gerçekleştirilen yetki sınırı anlaşmaları ile Türkiye’nin MEB’i hakkaniyete aykırı bir biçimde daraltılmış, uluslararası mahkemelerde verilen emsal kararlardan çok uzak tek taraflı bir haritaya dönüşmüştür. 27 Kasım tarihli Türkiye-Libya Anlaşması ise bölgedeki diplomatik mücadelede dengeleri değiştiren bir hamle olmuştur ve ileriki dönem için diplomatik müzakerelerin önünü açmıştır. Fakat bu süreçte Libya’nın yaşadığı istikrarsız ortam ve bölgedeki çatışmalara diğer devletlerin de dahil olması sebebiyle bu anlaşma için bir tehlike unsuru oluşmuştur. Libya’da Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınmış meşru hükümetle yapılan anlaşmayı hukuk dışı olmakla suçlayan devletler mevcuttur. Bunların başında Yunanistan, GKRY, Mısır ve Fransa gelmektedir. Bu devletler bu tezi ortaya atarken hukuk dışı bir şekilde ülke yönetimine el koymaya çalışan General Hafter’i desteklemektedirler. Bu şartlar altında Türkiye ve Serrac Hükümeti arasında sınır yetki anlaşmasından ziyade bir çeşit kolektif aksiyon durumu oluşmuştur. Türkiye için meşru Libya Hükümeti’nin iktidarını sürdürmesi önemli bir etkendir. Aynı zamanda dış politika kapsamında Libya üzerinden Kuzey Afrika’da yumuşak güç unsuru oluşturabilmek ve özellikle enerji kaynaklarının paylaşımı ve ticareti konusunda bir işbirliği ortamı sağlaması açısından Türkiye için önem arz etmektedir.

I. Libya İle Yapılan Deniz Yetki Alanı Sınırlandırma Mutabakatı’nın Bölgeye Etkisi

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 2003’de Münhasır Ekonomik Bölge İlanı yaparak Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti’ne ve Türkiye Cumhuriyeti’ne ait bölgelerde hak ilan etmiştir. Yine 2003’de Mısır ile yetki sınırlandırma anlaşması yapmıştır. 2007’de Lübnan’la, 2010’da ise İsrail’le bu anlaşmayı yapmıştır. **(Yaycı, 2019:40)** Devamında Kıbrıs Adası’nın Güney kısmında kalan ve potansiyel doğal kaynak yatağı olarak görülen bölgelerin araştırma ve işleme

haklarını bazı uluslararası petrol şirketlerine vermiştir. Yetkilendirilen parsellerin bir kısmı Türkiye'ye ait MEB içerisinde kalmıştır. Bir kısmı ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hakkını gasp etmektedir.

Resim
Gazetesi

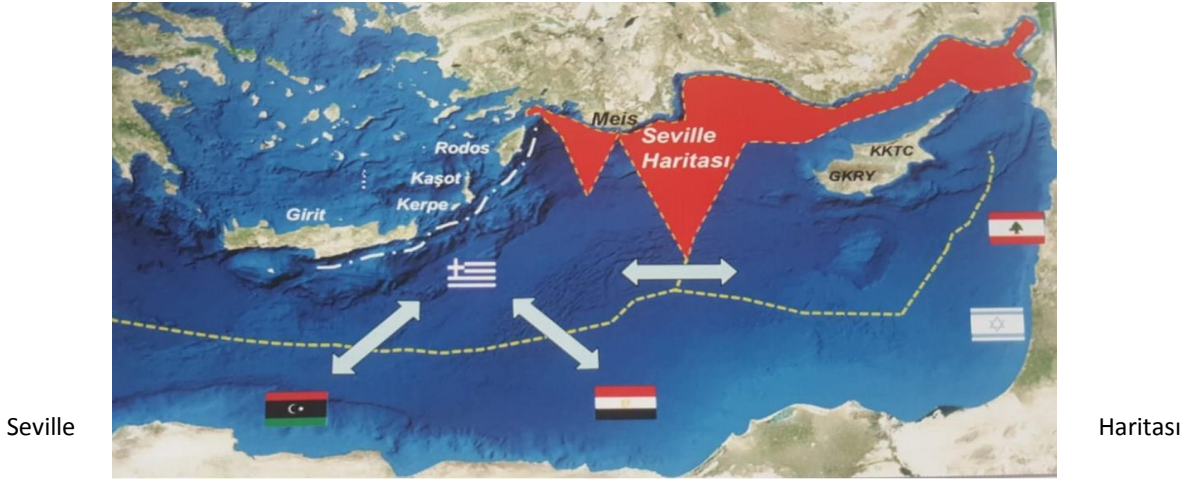
Yeniçağ
30 Haziran

2019 tarihli “Doğu Akdeniz’de Küresel Oyunlar” Başlıklı köşe yazısından alınmıştır. (Mengü, 2019)

Görselde görüldüğü haliyle Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti'nin hak ilan ettiği 1,2,3,8,9,12,13 numaralı parselleri için Eni-Kogas ve Total-Novatec şirketlerine ruhsat verilmiştir. Bu ruhsatların mutabakat dışı şekilde verilmesi de Türkiye tarafından hukuka aykırı olarak görülmektedir.

Bu noktada Birleşmiş Milletler'e bildirilen Münhasır Ekonomik Bölgeler ön plana çıkmaktadır. Hak iddia edilen bölgelerin uluslararası alanda resmen bildirilmesi ve kıyıdaş devletlerle yapılan anlaşmalar yolu ile bu sınırın tanınmasını sağlamak önemlidir. Libya ile yapılan anlaşmanın önemi de buradan gelmektedir. Bu sürece kadar Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır tarafından varılan mutabakatlar ile Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölgesi ihlal edilmiştir. Bu devletler Seville Haritası olarak kabul ettikleri bu sınırlandırma belgesini uluslararası kamuoyunda meşru kılmaya çalışmaktadır. Yunanistan bu iddiasını sürdürürken sahip olduğu adaları anakarasıyla bütün olarak değerlendirmektedir. (Bayilloğlu, 2019:190) Meis Adası, Seville Haritası'nın en kilit noktasıdır. Türkiye anakarasına yalnızca 2 km, Yunanistan'a ise 580 km uzaklıkta olan ada (Atasoy, 2020), haritadaki Rodos ve Girit'in oluşturduğu hat ile birleşerek Yunan kıta sahanlığına dahil olmuş ve 40 bin km²

büyükliğünde bir alanda hak iddia edilmesinin kaynağı olmuştur. Fakat bu bakış açısı son derece mantıksız ve hakkaniyetten uzaktır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi üzerinden bir değerlendirme yapıldığında ise hukuka aykırı bir bakış açısı olduğu da görülmektedir zira; Meis Adası'nın Münhasır Ekonomik Bölge alanına bir etkisi olması için tam yetkili ada statüsünde olması gerekmektedir. **(Bayillioğlu, 2019:216)** Adanın dışarıya bağımlı oluşu ve kendi ekonomik düzeni olmayışı bu durumu bozmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınmaması da Münhasır Ekonomik Bölge tartışmalarında önemli yere sahiptir. Bu durum Avrupa Birliği üyeliği bulunan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından bir avantaj olarak görülmekte ve kullanılmaktadır. Bu vaziyet bölgede yaşanan sorunlarda ciddi bir yere sahiptir. Mevcut düzende KKTC, uluslararası örgütler ve devletler tarafından "de facto" devlet statüsünde görülmektedir. **(Ayberk, 2019:128)** Meseleye bir çözüm olarak geliştirilen Annan Planı çerçevesinde federal yapı içerisinde adanın tek bir devlet olması sağlanmaya çalışılmıştır. Referanduma sunulan plan KKTC tarafından kabul edilse de Rum Kesimi'nde reddedilmiştir. Bu durum aslında Rum Kesimi'nin müzakereye uzak taraf olduğunu ve adanın mevcut durumundan; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ve milletinin ulusal egemenlik hakkının gasp edildiği düzenden istifade ettiğini göstermektedir. **(Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı, 2015)** Bu şartlar altında KKTC ve Türkiye de olağan şekilde bölgede kendi haklarını sert güç kullanımıyla gözetmek durumunda kalmıştır.

Sürecin başından itibaren Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hakları gambot diplomasisi yoluyla korunmaya çalışılmıştır. Kasım 2019 tarihli Deniz Yetki Sınırlandırma Anlaşması ile beraber krizin masa başında çözümlenebilmesi ihtimali de doğmuştur. Seville Haritası'nın geçersizliğini kanıtlayan tezler öne sürmek ve diplomaside

doğru hamleler yapmak Türkiye için mecburidir. Özellikle de Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun mensubu devletlerin Türkiye ve Libya arasındaki anlaşmayı tanımaması olası bir durumdur. Bu noktada Türkiye hem kendi haklarını hem de KKTC'nin haklarını koruma görevini üstlenmektedir. Anlaşmanın sağlayacağı hukukî ve diplomatik mücadelenin yanı sıra bölgede donanma üstünlüğü sağlamak da önem arz etmektedir.

Anlaşma sayesinde Türkiye lehine değişen bir başka husus da sondaj faaliyetlerini meşru kılabilmek için elinde hukuka dayalı bir belge bulundurmasıdır. Ancak 21 Temmuz tarihinde Türkiye'nin Rodos ve Meis adaları arasında NAVTEX ilan etmesi sonrası yaşanan kriz, bölgede kısa vadede uzlaş olmayacağıının göstergesidir. Zira Türkiye, ilan ettiği Münhasır Ekonomik Bölge dahilindeki bir noktada sismik araştırma faaliyetinde bulunmak istemiştr. Karşılığında da Türkiye'nin MEB ilanını tanımayan Yunanistan'ın reaksiyonu ile iki devletin donanması karşı karşıya gelmiştr. **(Güngörmez, 2020)** Her iki devletin de NATO yesi olması ve bu anlaşmazlık sebebiyle savaşıin kıyısına gelmesi, uluslararası örgütlerin yetersizliğini de ortaya koymaktadır. Her iki devlet de uluslararası hukuka göre kendi tezini savunmaktadır. Yunanistan'ın Meis Adası'nı tam yetkili ada statüsünde göstermeye çalışmasına karşılık Türkiye Cumhuriyeti ise konunun tam aksini iddia etmektedir. Krizin iki devletin kendi arasında yapacağı koordinasyonla çözülmesi de bu haliyle zor gzlmektedir.

Anadolu Ajansı'nın "Türkiye-Libya anlaşmasının hukukî ve stratejik boyutları" başlıklı yazısından alınmıştır.

(Caşın, 2019)

Türkiye ve Libya arasındaki anlaşma harita üzerinde F ve E noktası arasındaki bölgeyi yetki alanının sınırı olarak kabul etmiştir. Sonrasında Türk Donanması'nın, Oruç Reis'in güzergahı olarak seçtiği ve NAVTEX ilan ettiği bölge de bu sınırın hizasında bulunmaktadır.

B ve A noktası arasındaki bölge de Türkiye ve KKTC arasındaki sınırı temsil etmektedir.

Teknik olarak F ve E noktasının iki devlet arasında yapılmış bir mutabakata dayalı oluşu; C noktasına kadar olan bölgenin de tanınmasının önünü açmaktadır. Bu şekilde Seville Haritasında iddia edilen ve Türkiye'yi ufak bir alana kapatan sınırlar delinmiş oluyor.

Anlaşma bu bölgede Türkiye'yi kesin bir sonuca ulaştırmasa da, Doğu Akdeniz Gaz Forumu üye devletlerinin Seville haritasını öne sürerek yapmaya çalıştığı "oldu bitti" müdahalesini durdurmuştur. Konunun bir müzakere çatısı altında ele alınması gerekliliğini kanıtlamıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin bölgede bu zamana kadar uyguladığı güç politikasını da uluslararası hukukun önünde meşru kılacak bir sigorta olmuştur.

II. Anlaşma Sonrası Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Pozisyonu

Doğu Akdeniz'de yaşanan anlaşmazlıkları yalnızca denizlerden ibaret görmek de mümkün değildir. Bölgedeki kıyıdaş devletlerinin dış politikaları ve birbirleriyle olan ilişkileri de dinamikleri belirlemektedir. Bölgede denizlerdeki enerji kaynaklarının paylaşımından sonraki en önemli krizlerden biri Libya'daki iç savaş kondisyonu ve bölgedeki çatışmalara etki eden devletler. Bu noktada Türkiye'nin Libya ile vardığı mutabakatın yalnızca deniz yetki

sınırlandırmasından ibaret olmadığını söylemek mümkündür. Türkiye'nin Libya'da askerî güç buldurması ve kanuna aykırı şekilde devletin yönetimini almaya çalışan General Hafter'e karşı Serrac Hükümeti'ni savunması da bunun kanıtıdır. Aynı şekilde Hafter'in de Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Mısır ve Fransa gibi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de anlaşmazlık yaşadığı ülkeler tarafından desteklenmesi çatışmanın yalnızca denizlerle sınırlı kalmadığını göstermektedir. Burada BM tarafından tanınan yönetime karşı hukuksuz bir kalkışma liderinin desteklenmesi, Libya'daki petrol kaynaklarının kullanımı ve ticaretiyle ilişkilendirilebilir.

Konuya doğrudan dahil olan devletlerin dışında Almanya, İtalya gibi göç sorunu açısından konuyu ele alan devletler ve Tunus'la Cezair gibi komşuluk ilişkileri açısından bölgede istikrar sağlanmasını önemseyen devletler de meseleye etki etmektedirler. Bölgeyle bir alâkası olmadığı hâlde yine Türkiye'nin karşısında yer alan Rusya ise direkt etki etmekte olan devletlerin arasında göze çarpar. Tıpkı Suriye'de olduğu gibi Türkiye ve Rusya karşı cephelerde kalmış ve birbirine karşı angajman uygulama koymuştur. **(Pirinçci, 2020)** Askerî mücadele kısmında bölgede iki tarafın da kolay kolay sonuca varamamasına sebep olan bu durum yine müzakere seçeneğini ön plana çıkartmıştır.

Bölgede uzun yıllardır devam eden çatışmalar hesaba katıldığında, Doğu Akdeniz'in yalnızca Türkiye için değil, hem kıyısı olan devletler hem de küresel etki alanı oluşturma misyonu edinmiş devletler için öneme sahiptir. İngiltere'nin Körfez Savaşı'na müdahale etmek için Kıbrıs'ı kullanması, Fransa ve ABD'nin bölgede askerî güç buldurmaları, Rusya'nın bölgede askerî üs sahibi olma girişimleri Jeostratejik anlamda Doğu Akdeniz'in önemini göstermektedir. **(Yaycı, 2012:6)** Bu tarz etkenlerin var olduğu bir ortamda Türkiye Cumhuriyeti'nin haklarından herhangi bir şekilde vazgeçmeme güdüsüne sahip olması anlaşılabilir. Diplomasinin geçersiz kaldığı zamanlarda da sert güç kullanarak bu idealini gerçekleştirmesi son derece olağandır. Bölgedeki tüm siyasî aktörlerin çıkar odaklı hareket ettiği düşünüldüğünde bu bir gerekliliktir. Çünkü; Türkiye'nin bu zamana kadar uygulamaya çalıştığı uzlaşma dili karşılık bulmamış, Türkiye'ye iddia ettiği haklarından koşulsuz şekilde vazgeçmesi dayatılmıştır. Uluslararası hukuka göre örnek gösterilen emsaller ve teamüller Türkiye'nin lehine iken bunların tek taraflı düzenlenmiş haritalar ile çürütülmeye çalışılması da bunun örneğidir.

Değerlendirme

Pek çok farklı siyasî aktör ve pek çok farklı yaklaşım açısı barındıran Doğu Akdeniz Enerji Krizi, Türkiye ve Libya arasındaki mutabakat sonrasında yeni yaklaşımlara yer verecektir. Bu döneme kadar daha çok askerî gücü ile bölgede mücadele eden Türkiye için de Gaz Forumu devletlerini müzakere sürecine çekme konusunda bir sebep oluşmuştur. Esasında diplomatik bir mücadelenin başlaması Türkiye için de iyi olmuştur. Çünkü; Yunanistan, GKRY, Mısır, Fransa ve İsrail'in karşısında sert güç kapsamında yaşanacak anlaşmazlıklar hiçbir tarafa iyi sonuçlar doğurmayacaktır. Türkiye mevcut durumu bir fırsat olarak görerek sorunların çözümü için karşısındaki devletlerle rasyonel bir müzakereye girmesi ve kendine kooperatif hareket kabiliyeti sunacak dostlar edinmesi önemlidir. Özellikle de Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye'yi yalnızlaştırmaya çalışmasına karşın Gaz Forumu üye devletleriyle diplomatik iletişim kesilmemelidir. Fakat unutulmaması gereken noktalardan birisi de Kıbrıs Sorunu ve bu sorunun Doğu Akdeniz'deki belirsizlik ortamına etkisidir. Bu meselenin net bir biçimde sonlandırılabilmesi için Kıbrıs sorununun da çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu noktada KKTC'nin tanınmasını sağlamak en önemli hedeflerden biri olmalıdır. Bunun için de Türkiye'nin diplomaside kuvvetli olması gerekmektedir. Bir diğer etken ise Yunanistan'la yaşanan adalar ve adaların statüsüyle alakalı sorunun uluslararası arabuluculuk yöntemiyle sona erdirilmesi olmalıdır. Bu iki sorun çözülmediği takdirde bölgede istikrarsızlık devam edecektir ve sıcak çatışma riskleri zamanla artacaktır.

Bütüncül bir çözüm olarak çıkarılacak gazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya nakledilmesi etkili bir öneri olabilir. Ancak bahsedildiği bu minvaldeki bir mutabakat sağlanabilmesi için devletler arasında geçmişten kalan krizlerin sonlandırılması gerekmektedir. Libya'daki iç karışıklığın çözümlendirilebilmesi için ise Türkiye'nin BM'yi aktif bir şekilde bu savaşın sonlandırılmasına ve uluslararası hukuka göre tedbirlerin alınmasına etki etme amacıyla konuya dahil olmaya ikna etmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Atasoy, F. (2020). ANADOLU'YA 2 KM, YUNANİSTAN'A 580 KM MESAFEDEKİ MEİS ADASI. *Savunma Sanayi Org.* <https://www.savunmasanayi.org/anadoluya-2-km-yunanistana-580-km-mesafedeki-meis-adasi/>
- Ayberk, İ , Akşit, S , Dayıoğlu, A . (2019). Bir De Facto Devlet Olarak Kuzey Kıbrıs'ta Sivil Toplum: Toplumsal Tepki, Kıbrıs Türk Sendikaları ve Türkiye'yle İlişkiler . *Uluslararası İlişkiler Dergisi* , 16 (64) , 127-144 . DOI: 10.33458/uidergisi.653013
- Bayıllıoğlu, U . (2019). BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİ'NİN 121. MADDESİNİN DOĞU AKDENİZ'DE ETKİSİ: MEİS, KARAADA VE FENER ADASI'NIN STATÜSÜNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME . *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 23 (2) , 185-223 . DOI: 10.34246/ahbvuhfd.571006
- Çaşın, M. (2019). Türkiye-Libya anlaşmasının hukuki ve stratejik boyutları. *Anadolu Ajansı.* <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-libya-anlasmasinin-hukuki-ve-stratejik-boyutlari/1668270#!>
- Güngörmez, O. (2020). 5 Soru: Doğu Akdeniz'de "Navtex" Gerginliği. *SETA.* <https://www.setav.org/5-soru-dogu-akdenizde-navtex-gerginligi/>
- Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı. (2015). <https://mfa.gov.ct.tr/tr/kibrista-annan-planindan-bu-yana-ilk-buyuk-firsat/>
- Mengü, C. (2019). Doğu Akdeniz'de küresel oyunlar. *Yeniçağ Gazetesi.* <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/dogu-akdenizde-kuresel-oyunlar-52439yy.htm>
- Pirinççi, F. (2020). Libya Krizinde Diplomatik Hareketlilik ve Muhtemel Senaryolar. *SETA.* <https://www.setav.org/libya-krizinde-diplomatik-hareketlilik-ve-muhtemel-senaryolar/>
- Yaycı, C. (2019). *Münhasır Ekonomik Bölge*. İstanbul:Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
- Yaycı, C . (2012). Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye. *Bilge Strateji* , 4 (6) , 1-70 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/3804/51021>